

Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma vuoteen 2020

Raportti Ikäihminen toimijana -hankkeen työskentelyjaksosta 2013–2014

Maarit Kalmakoski & Terttu Teppo
30.09.2014

1. Johdanto

Ikäihminen toimijana – vanhuspalvelulain toimeenpanoa Pohjois-Suomessa - hankkeen toiminta-aika on 1.7.2013–31.10.2014. Hankkeen hallinnoijana toimii Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä ja toteuttajana Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymälle valtionavustusta 750 000 euroa. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 1 000 000 €. Hankkeessa mukana olevien kuntien osuudeksi tulee 250 000 €.

Hankkeessa keskitytään vastaamaan 1.7.2013 vanhuspalvelulain (laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn turvaamisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012) velvoittamiin haasteisiin. Hankkeen kehittämisen ydin muodostuu kolmesta kehittämistavoitteesta: 1) Ikääntyvän kuntalaisen omatoimisuuden ja arjessa selviytymisen tukeminen, 2) Kiireen kesytys toiminnan ohjauksella, palveluohjauksella ja työhyvinvoinnin lisäämisellä kotiin annettavissa palveluissa sekä 3) Strateginen johtaminen ja alueellinen suunnittelu.

Hankkeen tavoitteet täsmentyvät kunnittaisiksi ja alueellisiksi kehittämisentehtäviksi, joiden toteuttamisesta vastaavat kuntien kehittäjätyöntekijät. Kehittämistehtävän suunnittelusta vastaavat kuntien vanhustyön vastaavat ja esimiehet yhteistyössä kehittäjätyöntekijän kanssa. Hanketyötä tehdään koko alueella, seudullisesti ja kuntapiloteissa. Kuntien ja kuntayhtymien tiimit toteuttavat tavoitteiden mukaisia kehittämis-tehtäviään omia tarpeitaan vastaavilla sisältöalueilla, oman kehittäjätyöntekijänsä koordinoimana. Keskeisenä ajatuksena hankkeen käynnistymisessä on saada kehittäjätyöntekijät, vanhuspalveluista vastaava johto, esimiehet sekä iäkkäät kuntalaiset (asiakkaat ja omaiset) mukaan hanketyöhön ja luoda sitä kautta yhteys kehittämistarpeiden ja palveluiden tuottamisen välille.

Rovaniemen kaupungin kehittämis-tehtävänä on Ikäohjelman päivittäminen ja siihen sisältyvän suunnitelman työstäminen. Rovaniemi on aina ollut portti Lappiin ja Lapin läänin hallinnollinen keskus jo vuodesta 1938. Rovaniemestä tuli kaupunki vuonna 1960. Kaupunki ja maalaiskunta yhdistyivät uudeksi Rovaniemen kaupungiksi 2006. Kaupunkikeskustaa ympäröi laaja elinvoimainen maaseutu lukuisine kylineen, joten maaseutumaisuus on Rovaniemelle leimallinen ja myös hyvin luonnollinen piirre. Tämä kehittämistyö toteutettiin 1.1.-30.9.2014 välisenä aikana yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Rovaniemen kaupunki osallistui Ikäihminen toimijana hankkeeseen Mobiili-toiminnanohjausjärjestelmällä 1.10.2013-30.9.2014

2. Kehittämistavoite ja –tehtävä

Rovaniemen kaupungin ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelman työstäminen aloitettiin tammikuussa 2014. Rovaniemen kaupungissa on aikaisemmin laadittu Rovaniemen ikäohjelma vuoteen 2020- ikäpoliittinen strategia, jonka kaupunginhallitus oli hyväksynyt 14.4.2008. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä

iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista astui voimaan 1.7.2013. Tämä niin kutsuttu vanhuspalvelulaki, 5 §, velvoittaa kuntia tarkistamaan ja laatimaan suunnitelman toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelmassa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma on laadittava osana kunnan strategista suunnittelua. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkastettava valtuustokausittain.

Hyvinvointisuunnitelman tarkoituksena on nostaa toimenpideohjelmaan Rovaniemen kaupungin vanhuspalvelujen lähivuosien kärkitavoitteet ja keskeiset kehittämistoimenpiteet, sitouttaa eri toimijat - järjestöt, yritykset, kaupungin eri toimialat - yhteiseen tavoitteeseen ikääntyneen rovaniemeläisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä palvelurakenteen muuttaminen kotona asumista tukevaksi. Nämä tavoitteet ja toimenpiteet edellyttävät toimia asumisessa ja asuinympäristöissä sekä kotiin annettavien palvelujen uudistamista ja kehittämistä.

Tämä Rovaniemen kaupungin kehittämistehtävä, Ikäohjelman päivittäminen ja siihen sisältyvän suunnitelman työstäminen, kuuluu Ikäihminen toimijana – vanhuspalvelulain toimeenpanoa Pohjois-Suomessa –hankkeen strateginen johtaminen ja alueellinen suunnittelu –kehittämistavoitteeseen.

Mobiilin tavoite

Toiminnanohjauspalvelu on väline, jolla Rovaniemellä haetaan iäkkäiden kotona asumisen osuuden lisäämistä ja vähennetään laitoshoidon osuutta. Tarvitsemme kotihoitoon uusia toimintatapoja, joilla voimme lisätä asiakkaiden luona tehtävän työ osuutta ja hyödyntää olemassa olevat resurssimme mahdollisimman hyvin.

3. Resurssit

Tässä kehittämistyössä työskenteli yksi kehittäjätyöntekijä Maarit Kalmakoski 6 kuukauden työaikaressurssilla, mutta toteutus tapahtui 9 kuukauden aikana osittain 50 % osa-aikaisella työpanoksella. Kehittäjätyöntekijän työskentelyn tukena toimi vanhustyönjohtaja Johanna Lohtander. Vanhusneuvosto toimi ohjausryhmänä. Ohjausryhmä kokoontui yhteensä 4 kertaa. Viranhaltijapuolelta yhteistyötoimijana oli kaupungin hyvinvointiryhmä. Kehittäjätyöntekijä toimi myös hankkeen kouluttajana mm. Kuntoutus laitoksessa ja kotihoidossa videokoulutuksessa.

Resurssit

Mobiile- kotihoito projektissa työskenteli yksi projektipäällikkö Paulina Koivuniemi, joka teki työtä osa-aikaisesti 2014 vuoden alusta 30.8.2014 saakka
Projektityöntekijä Terttu Teppo 1.10.2013 -30.9.2014 tehden osin 50 % tai 100 % työtä projektissa.

4Toteutus ja tulokset

Rovaniemen kaupungin ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelmä vuoteen 2020 pohjautuu uuteen kaupunkistrategiaan, jonka visiona on *arktisuudesta ammentaen - hyvää elämää edistäen*. Strategian arvopohjana on osallisuus, turvallisuus ja luovuus. Strategiset painotukset (alueen elinvoimaisuus, yritysten kilpailukyky, asukkaiden hyvinvointi, viihtyisä elinympäristö) löytyvät hyvinvointisuunnitelmassa tavoitteiden ja toimenpiteiden sisältöjen yhteydessä. Kaupungin strategiassa korostuu asukkaiden hyvinvointi, palvelujen saatavuus ja saavutettavuus asuin ympäristön viihtyisyys ja turvallisuus. Kaupungin tavoitteena on muun muassa:

- luoda erilaisia edellytyksiä asukkaiden omatoimisuutta ja aktiivista hyvinvointia lisäävään vapaa-ajantoimintaan yhteen sovittaen järjestää asukkaille julkisen, yksityisten ja kolmannen sektorin kesken ennaltaehkäisevää toimintaa
- kotona asumista mahdollistetaan erilaisten avo- ja lähipalvelujen kehittämislä, sekä kuntoutuksen osuutta lisäämällä kaikissa hoito- ja palveluketjuissa
- edistää esteetöntä asumista sekä edesauttaa kaupunkikeskustan ja maaseudun välille toimivaa vuorovaikutusta

Lisäksi Rovaniemen kaupungin vanhuspolitiikan arvot: turvallisuus, kumppanuus ja merkittäväksi kokeminen, sekä visio: "Rovaniemellä ikääntyvä kokee olonsa turvallisiksi ja arvostetuksi ja voi elää hyvää elämää"- ovat ohjanneet työskentelyä. Alla olevassa kuviossa 1. hyvinvointisuunnitelman sisältö, toimenpiteet ja läpileikkaavat teemat tiivistetysti.

Kuvio 1. Rovaniemen kaupungin Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma vuoden 2020 sisältö.

Läpileikkaaviksi teemoiksi on nostettu osallisuus, kotona eläminen ja kuntoutus. Toimenpiteinä ovat:

- ikäihmisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta edistetään yhdessä
- elinympäristö on esteetön ja turvallinen
- asiakaslähtöinen palvelurakenne tukee ensisijaisesti kotona asumista
- henkilöstörakenne on monipuolinen ja osaava sekä johtaminen on laadukasta

Näitä toimenpiteitä toteutetaan yhteistyössä julkisten palvelujen, yritysten ja järjestöjen kanssa.

Rovaniemen kaupungin hyvinvointisuunnitelmassa sitoudutaan myönteiseen ja aktiiviseen vanhuskäsitykseen (sosiokulttuurinen vanhuskäsitys), jossa keskitytään ikäihmisen voimavaroihin eli pääomaan sairauksien, toimintarajoitteiden ja menetysten korostamisen sijasta. Voimavarat voidaan jakaa yksilöllisiin ja yhteisötason voimavaroihin (Taulukko 1). Sosiokulttuurinen vanhuskäsitys korostaa ikääntymisen voimavaroja sulkematta kuitenkaan silmiään ikääntymisen elämänkaaren vaiheen tuomiin haasteisiin. Ikääntyminen on normaalia ja hyvin yksilöllistä. Sosiokulttuurinen vanhuskäsitys pohjautuu holistiseen eli kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen. Ihminen on fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja hengellinen kokonaisuus ja aina oma yksilöllinen persoona, jota koettu elämä on muovannut. (Koskinen 2012.)

Taulukko 1: Ikääntyneiden yksilölliset ja yhteisötason voimavarat (O´Rand 2001)

Ikääntyneiden voimavarat	
Ikääntyneiden yksilölliset voimavarat	Ikääntyneiden yhteisötason voimavarat
Inhimillinen pääoma (koulutus, ammattitaito ja työkokemus)	Institutionaaliset pääomat (hyvinvointivaltion etuudet)
Psykofyysinen pääoma (fyysinen ja psyykinen terveys)	Yhteisölliset pääomat (paikallinen palvelujärjestelmä)
Sosiaalinen pääoma (sosiaaliset verkostot, yhteisöllisyys)	Moraaliset pääomat (sukupolvien välinen solidaarisuus, kylän ja /tai asuinalueen tuki)
Personallinen pääoma (itseluottamus ja joustavuus)	

Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma on laadittu yhteistyössä asukkaiden, vanhusneuvoston, henkilöstön, kaupungin eri organisaatioiden vastuuhenkilöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Vanhusneuvosto on toiminut koko suunnitelmatyöskentely ajan ohjausryhmänä. Kunnan eri hallintokuntien kanssa toteutettiin 4.2.2014 idearihi ikääntyneen väestön tulevaisuuden palvelutarpeista ja arviointiin edellisen ikästrategian sisällön toteutumista. Yhteistyötoimijoiden (vanhusneuvosto, seurakunta, kolmas sektori) kanssa toteutettiin työpajatyöskentelyä 19.2.2014, sekä henkilöstön kanssa työpaja 27.3.2014. Tällä työskentelytavalla saimme eri osapuolten osaamisen ja mielipiteet käyttöömmä sisällön suunnitteluun. Lisäksi hyödynsimme ikääntyneiden keskustelukahvilan kevään 2013 tuotoksia asukasnäkökulman esiintuomiseksi.

Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelman luonnosta esiteltiin kaupunkilaisille ikääntyville 26.8.2014 Sykettä syksyyn Ikääntyvien terveysliikuntapäivänä Lapin urheilupuistolla, sekä avoimessa keskustelutilaisuudessa 11.9.2014 ikääntyneiden järjestötila- Potkurissa. Tämän kaltaisella laajalla osallistamisella edesautetaan toimijoiden sitoutumista suunnitelman tavoitteisiin.

Mobiile projektin toteutus ja tulokset

Rovaniemen kaupunki otti keväällä 2014 käyttöönsä Tieran valtakunnallisen mobiilikotihoitotoiminnanohjauspalvelun, joka vastaa kasvavaan kysyntään ja mahdollistaa välittömän asiakastyön lisäämistä jopa 40 prosentista 70 prosenttiin.

Projekti lähti liikkeelle pilottialueella (jossa 45 työntekijää). Pilottikäyttö alkoi 8.5.2014 Hilikka-toiminnanohjausjärjestelmän käyttöönotto ja toimivuuden testaus: tilastointi, kirjaus ja työvuorojen suunnittelu.

Rajapintojen toteutus (potilastietojärjestelmä ja työvuorosuunnittelu) varsinainen käyttöönotto 10.6.14, käytön laajentuminen kahteen muuhun Rovaniemen kotihoidon alueeseen.

Rovaniemen kotihoidolla käytössä palvelukokonaisuus, joka hyödyntää kuntaa tehostamalla kotihoitoa ja yhtenäistää hyviä käytäntöjä.

4. Pohdinta

Uuden suunnitelman tuottaminen on aina haasteellista. Hyvinvointisuunnitelman toteuttaminen vaati perehtymistä uuden vanhuspalvelulain mukaan tuomiin uudistuksiin, valtakunnallisiin laatusuosituksiin, erilaisten hankkeiden sisältöihin sekä kaupungin omiin jo valmiina oleviin asiakirjoihin. Työskentelyä helpotti kehittäjätyöntekijän toimintaympäristön hyvä tuntemus sekä aiempi yhteistyö eri yhteistyötoimijoiden kanssa.

Vanhusneuvoston toimiminen ohjausryhmänä oli haasteellista, mutta mielenkiintoista. Ikääntyneen väestön edustajina vanhusneuvoston jäsenet pääsivät alusta alkaen vaikuttamaan hyvinvointisuunnitelman sisältöön sekä välittämään tietoa eteenpäin edustamilleen järjestöille ja kuntalaisille, joten tämä oli osallisuutta ja osallistamista parhaimmillaan. Haasteelliseksi työskentelyn teki vanhusneuvoston jäsenten vähäinen asiantuntemus hyvinvointisuunnitelman sisällöllisiin kokonaisuuksiin sekä ...

Hankkeen kehittäjätyöntekijöiden yhteiset videopalaverit olivat sisällöllisesti tärkeitä, mutta toisaalta niillä oli myös työnohjauksellinen näkökulma. Yhteisillä seminaaripäivillä kokoonnuttiin eri osahankkeiden päivittämiseen ja vaihdettiin kokemuksia erilaisista työskentelytavoista ja -malleista. Lisäksi videokoulutuksiin osallistui Rovaniemen kaupungin eri toimialueiden työntekijät, sekä Lapin ammattiopiston lähihoitaja-opiskelijat.

Pohdintaa Mobiilista

Tiera Mobiili kotihoito toiminnanohjauspalvelu helpottaa kotihoidon resurssien hallintaa ja toiminnan suunnittelua jättäen näin enemmän aikaa asiakastyölle. Kotihoito tarvitsee uusia toimintatapoja, joilla voimme lisätä asiakkaan luona tehtävän työn osuutta ja hyödyntää olemassa olevat resurssimme mahdollisimman hyvin. Muutos on ollut työntekijöille suuri, mutta tällä hetkellä työntekijät ovat tyytyväisiä mobiili-laitteeseen, eivät luopuisi. Syksyllä 2015 I saamme avaimettoman kotihoitotoiminnan. Avaimettomuus tarkoittaa sitä, että kotihoito ei tarvitse kotikäynnillä mekaanista avainta, vaan ovi avautuu Hilkka-ohjelmassa olevalla toiminnolla.

5. Liitteet ja lähteet

Lähteet:

Koskinen S. 2012, Ikääntymisen uudenlainen ymmärtäminen, iäkkäiden voimavarat ja näiden merkitys käytännön toiminnalle. Luento 6.6.2012.

<http://www.satshp.fi/pls/wportal/docs/PAGE/TIETOPANKKI/KEHITTAMISTOIMINTA/TOIMKYKIKAAANTYMINEN/PILOTIT124723/PYHAJARVISEUTU/SIMO%20KOSKISEN%20LUENTOMATERIAALI%20%5BVAIN%20LUKU%5D.PDF>

Rovaniemen kaupungin strategia 2014-2017

<http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Kuntainfo/Strategiat-ja-ohjelmat>

Liite 1. Osallistujaluettelo

Ikäihminen toimijana -hanke Rovaniemen kaupungin osallistuminen eri tilaisuuksiin:

14.1.2014	Videopalaveri: Palveluohjaus: Miten asiakkaat tulevat kotihoidon piiriin. Osallistujia 3 henkilöä
16.1.2014	Videopalaveri: Kuntoutus Osallistujia 3 henkilöä
22.1.2014	Seminaaripäivä Osallistujia 1 henkilö
23.1.2014	Videopalaveri: Pilottien arvioinnit Osallistujia 2 henkilöä
23.1.2014	Videopalaveri: Palveluohjaus Osallistujia 1 henkilö
28.1.2014	Videopalaveri: Mitä asiakaslähtöisyys tarkoittaa Osallistujia 2 henkilöä
5.2.2014	Videopalaveri: Palveluohjaus, ammattilaisten välinen yhteistyö, kotiutus- hoitajan toimi Osallistujia 3 henkilöä
5.2.2014	Ikäihmisten keskustelukahvila Osallistujia 2 henkilöä
12.2.2014	Videopalaveri: Rovaniemen kehittämistyön esittely Osallistujia 2 henkilöä
18.2.2014	Videopalaveri: Kehittämistöiden esittelyä Osallistujia 1 henkilö
18.2.2014	Videopalaveri: Palveluohjaus Osallistujia 1 henkilö
3.3.2014	Videopalaveri: Vanhussuunnitelman laadinta Osallistujia 2 henkilöä
10.3.2014	Videopalaveri: Kokemukset mobiililaite hankinnoista

19.3.2014 Osallistujia 2 henkilöä
Videopalaveri: Ikälain käytäntöön panoa
Osallistujia 2 henkilöä

19.3.2014 Ikäihmisten keskustelukahvila
Osallistujia 2 henkilöä

19.3.2014 Videopalaveri: Valvira
Osallistujia 1 henkilö

1.4.2014 Videopalaveri: Hyvinvointia edistävä neuvonta ja ohjaus
Osallistujia 3 henkilöä

8.4.2014 Videopalaveri: Asiakasosallisuus palveluohjauksessa
Osallistujia 4 henkilöä

15.4.2014 Videokoulutus: Vanhusten ravitsemushoito
Osallistujia 63 henkilöä

17.4.2014 Videopalaveri: Asiakasohjausprosessi
Osallistujia 4 henkilöä

22.4.2014 Videopalaveri: Asiakkuuden käynnistyminen ja päättyminen
Osallistujia 4 henkilöä

23.4.2014 Ikäihmisten keskustelukahvila
Osallistujia 1 henkilö

29.4.2014 Videokoulutus: Kuntouttava työote laitoksessa ja kotihoidossa
Osallistujia 35 henkilöä

14.5.2014 Seminaaripäivä
Osallistujia 2 henkilöä

20.5.2014 Videokoulutus: Toimintatapojen kulttuurin muutos
Osallistujia 1 henkilö

27.5.2014 Videokoulutus: Kuntoutuksen osaamisen kehittäminen koko palvelurakenteessa
Osallistujia 1 henkilö

4.6.2014 Asukastupa avaustapahtuma
Osallistujia 2 henkilöä